

ARKADIUSZ STANISŁAW WIĘCH (Kraków–Dębica)
orcid.org/0000-0003-4888-1129

**INWENTARZ ARCHIWALNY Z 1888 ROKU
ORAZ NOTATKA STANISŁAWA ESTREICHERA
Z PODRÓŻY ARCHIWALNEJ
DO LESKA W 1896 ROKU JAKO PRZYKŁAD
INWENTARYZACJI
ARCHIWÓW SAMORZĄDOWYCH
NA TERENIE GALICJI NA PRZEŁOMIE
XIX I XX WIEKU**

ABSTRACT

**ARCHIVAL INVENTORY OF 1888 AND A NOTE
BY STANISŁAW ESTREICHER
FROM HIS ARCHIVE TRIP TO LESKO IN 1896 AS AN EXAMPLE
OF INVENTORYING LOCAL GOVERNMENT ARCHIVES IN GALICIA
AT THE TURN OF THE NINETEENTH AND TWENTIETH CENTURIES**

The 1880s and 1890s saw a heightened interest in archival issues. In Galicia, special attention was paid to inventorying preserved archive material. The focus of interest was particularly on town archives, which were not managed properly. Only Cracow, Lviv and Przemyśl had well-organized archives. The other towns and cities fell far behind, which resulted in Galician authorities issuing appropriate archive regulations. Also, Cracow archivists, like Stanisław Krzyżanowski and Stanisław Estreicher, took measures to secure and inventory the archive material in Galician provinces. They went on trips to inspect local archives and libraries. Then, they prepared accurate reports describing the conditions of preserving and storing the material. An example of such a report is a note made in 1896 by Stanisław Estreicher of his visit to Lisko (now Lesko).

Keywords: archives, Galicia, Lesko, Estreicher, archival inventories, town, Limanowa

Słowa kluczowe: archiwa, Galicja, Lesko, Estreicher, inwentarze archiwalne, miasteczko, Limanowa

Druga połowa wieku XIX, a na gruncie galicyjskim zwłaszcza lata 80. i 90. przyniosły duże zainteresowanie archiwaliami, szczególnie tymi znajdującymi się na szeroko pojętej prowincji, przede wszystkim zaś w miastach i miasteczkach¹. Sytuacja archiwów samorządowych Galicji w owym okresie nie przedstawiała się najlepiej, co szybko stało się przedmiotem uwagi krakowskiego i lwowskiego środowiska uniwersyteckiego. W 1880 r. podczas odbywającego się w Krakowie I Zjazdu Historyków Polskich Michał Bobrzyński² zwrócił uwagę na kwestię przechowywania archiwaliów przez urzędy gminne oraz potrzebę przeprowadzenia rzeczowej kontroli stanu zachowania materiałów archiwalnych³. Dzięki coraz częstszemu podnoszeniu kwestii archiwaliów miejskich pochylił się nad nimi także Wydział Krajowy, który 22 VII 1887 r. wydał poświęcony im specjalny okólnik. W swojej treści zawierał on zasadniczo cztery punkty, które gruntownie porządkowały sprawę miejskich (ale i w praktyce, w szerszym ujęciu, gminnych, zarówno miejskich, jak i wiejskich) archiwaliów. Okólnik stwierdzał, że każda gmina powinna przechowywać archiwalia w odpowiednich warunkach, zabezpieczone oraz pod opieką wykwalifikowanego pracownika, a także, że powinny one zostać zinwentaryzowane i spisane w postaci inwentarza. W sytuacji gdy gmina nie może otoczyć archiwaliów należytą opieką, powinna przekazać je do krakowskiego lub lwowskiego Archiwum Aktów Grodzkich i Ziemskich⁴. Warto nadmienić, że rzeczony przepis, proste i zwarte w formie, także i dzisiaj (z uwzględnieniem wszelkich zmian i oboczności wynikających z upływającego czasu i zmian zachodzących

¹ Zob. S. Ciara, *Archiwa a uniwersytety w Krakowie i Lwowie w latach 1877/78–1918*, Warszawa 2002, s. 124–34; A.S. Więch, *Próby uporządkowania archiwów miejskich na prowincji galicyjskiej w 2. poł. XIX w. Wstęp do problematyki*, „Krakowskie Pismo Kresowe” 2019, nr 11, s. 55–69.

² Michał Bobrzyński (1849–1935) – polski historyk, prawnik, polityk, przedstawiciel konserwatystów galicyjskich, tzw. stańczyków. Ukończył studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. W 1872 r. uzyskał tytuł doktora prawa, a w kolejnym roku habilitację. Studiował również w Berlinie i Strasburgu. W 1877 r. został profesorem nadzwyczajnym, zaś w 1879 r. profesorem zwyczajnym. W latach 1878–1890 dyrektor Archiwum Krajowego Aktów Grodzkich i Ziemskich w Krakowie. Od 1891 do 1902 r. był wiceprezydentem Rady Szkolnej Krajowej. Wielokrotny poseł do galicyjskiego Sejmu Krajowego we Lwowie oraz austriackiej Rady Państwa w Wiedniu. W latach 1908–1913 piastował urząd namiestnika Galicji, a między 1916 a 1917 r. był austriackim ministrem do spraw Galicji. Autor prac z zakresu historii prawa, m.in.: *O założeniu sądów wyższych prawa niemieckiego na Zamku krakowskim* (Kraków 1875); *Historia prawa niemieckiego w zarysie wraz z historią prawa tego w Polsce* (Kraków 1876) oraz wielokrotnie wznawianej monografii *Dzieje Polski w zarysie* (Warszawa 1879, 1880 etc.); S. Estreicher, *Bobrzyński Michał*, PSB, t. 2, Kraków 1936, s. 165–168; K. Follprecht, „Nie dać ginąć szczątkom dawnych piśmienniczych pamiątek”. Dyrektorzy Archiwum Państwowego w Krakowie XIX–XXI w., Kraków 2008, s. 15–16.

³ *Pamiętnik pierwszego zjazdu historycznego Polskiego imienia Jana Długosza odbytego w Krakowie w czterechsetną rocznicę jego śmierci*, Kraków 1881, s. 42–43.

⁴ *Zbiór ustaw i rozporządzeń administracyjnych w Królestwie Galicji i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskim obowiązujących i wyciągiem orzeczeń c. k. Trybunału administracyjnego*, t. 6, Lwów 1889, s. 3773–3774; A.S. Więch, *Próby uporządkowania...*, s. 63–64.

w dziedzinie archiwalnej) stanowią punkt odniesienia dla prawodawstwa archiwalnego. Realizacja znajdujących się w okólniku postanowień od samego początku przebiegała powoli, co było też przyczyną wysyłanych do zarządów gminnych przez Wydział Krajowy ponagleń oraz kilkukrotnego powtarzania samego okólnika (m.in.: 6 VI 1903 r., 10 VIII 1912 r. i 21 III 1917 r.)⁵. Niektóre z samorządów zareagowały od razu i przesyłały Wydziałowi Krajowemu stosowny inwentarz przechowywanych u siebie archiwaliów. Inne zwlekały z tym i dopiero nadchodzące z Wydziału Krajowego ponaglenia wpływały na rozwiązanie przez nie kwestii posiadanych archiwaliów.

W zasadzie jedynie stołeczny Lwów oraz Kraków posiadały profesjonalne archiwa miejskie, które zgodnie z bieżącym podejściem archiwalnym starały się zabezpieczać, przechowywać, opracowywać i udostępniać zgromadzone archiwalia. Archiwum miasta Lwowa dopiero od lat 60. XIX stulecia rozpoczęło proces stopniowej profesjonalizacji. Dzięki ustanowieniu przez władze miasta kustosa dla zbiorów archiwalnych oraz zatrudnianiu specjalistów (m.in. Aleksandra Semkowicza⁶, Aleksandra Hirschberga⁷) porządkowano zgromadzone akta. W 1890 r. radcy miejscy powołali osobny departament archiwalny – archiwum miejskie, którym kierował Aleksander Czołowski⁸. Tym samym powstało archiwum gromadzące zasób historyczny, który dzięki właściwej opiece i opracowaniu mógł służyć badaczom⁹. Archiwum Aktów Dawnych Miasta Krakowa w swoim pełnym kształcie uformowało się dopiero w latach 90. XIX w. Jego początków szukać możemy jednak w latach 60., kiedy

⁵ W. Dolinowski, *Gromadzenie zbiorów archiwum bernardyńskiego we Lwowie w latach 1784–1933*, „Archeion” 2014, t. 115, s. 265.

⁶ Aleksander Semkowicz (1850–1923) – historyk, archiwista, bibliotekarz. Studiował historię na Uniwersytecie Lwowskim oraz na Uniwersytecie w Getyndze. W 1875 r. otrzymał tytuł doktora. Pracował jako nauczyciel w gimnazjum we Lwowie, a od 1876 r. był bibliotekarzem w bibliotece uniwersyteckiej we Lwowie. W latach 1881–1882 był kontraktowym kustoszem odpowiedzialnym za archiwum miasta Lwowa. Opracował wówczas plan reorganizacji archiwum miejskiego. W 1892 r. został dyrektorem biblioteki uniwersyteckiej. Był także wykładowcą Uniwersytetu Lwowskiego oraz członkiem Polskiej Akademii Umiejętności i m.in. Towarzystwa Naukowego we Lwowie; W. Bieńkowski, *Semkowicz Aleksander*, w: PSB, t. 36, Warszawa–Kraków 1995–1996, s. 231–232.

⁷ Aleksander Hirschberg (1847–1907) – historyk, bibliotekarz, kustosz Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie. Studiował na Uniwersytecie Lwowskim, w 1872 r. uzyskał tam tytuł doktora, a w 1875 r. habilitował się. Na Uniwersytecie Lwowskim wykładał historię Polski od XV do XVIII w. Był działaczem konspiracyjnym, współpracował m.in. z Zygmuntem Miłkowskim przy tworzeniu Ligi Polskiej i Skarbu Narodowego w Szwajcarii; K. Lewicki, *Hirschberg Aleksander*, PSB, t. 9, Wrocław–Warszawa–Kraków 1960–1961, s. 527–528.

⁸ Aleksander Czołowski (1865–1944) – historyk, archiwista. Ukończył studia na Uniwersytecie Lwowskim, studiował również w Wiedniu. Był wychowankiem Franciszka Ksawerego Lisego. Dyrektor archiwum miejskiego we Lwowie oraz Muzeum Historycznego Miasta Lwowa. Członek m.in.: Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” we Lwowie, Towarzystwa Naukowego we Lwowie; W. Bieńkowski, *Aleksander Czołowski – miłośnik Lwowa i historyk regionalny*, w: *Celem nauki jest człowiek... Studia z historii społecznej i gospodarczej ofiarowane Helenie Madurowicz-Urbańskiej*, red. P. Franaszek, Kraków 2000, s. 47–54.

⁹ A. Tomczak, *Zarys dziejów archiwów polskich*, Toruń 1982, s. 136.

to Rada Miasta Krakowa zdecydowała się na powołanie specjalnego kuratora do spraw archiwaliów, a następnie od 1870 r. miejskiego archiwisty, którym został Teofil Żebrowski¹⁰, a po nim w 1887 r. Franciszek Piekosiński¹¹. Następnie funkcję tę objął Stanisław Krzyżanowski¹². W 1890 r. ogłoszony został statut archiwum, a Krzyżanowski w 1897 r. został jego dyrektorem i przekształcił je we wzorowo działającą placówkę archiwalną¹³. W pewnym stopniu również Przemyśl mógł poszczycić się istniejącym archiwum miejskim utworzonym przez władze miasta w 1874 r.¹⁴ Wówczas też pieczę nad archiwaliami oraz

¹⁰ Teofil Żebrowski (1800–1887) – matematyk, biolog, kartograf, bibliograf i archiwista. Brał udział w powstaniu listopadowym oraz w powstaniu krakowskim. Studia odbył na: Uniwersytecie Krakowskim oraz w Szkole Górniczej w Kielcach. Od 1832 r. był wykładowcą na krakowskiej uczelni. Stał się znany jako autor oraz wydawca map Krakowa oraz Rzeczypospolitej Krakowskiej. Projektował również budowy dróg, a także był autorem renowacji kościoła Dominikanów w Krakowie oraz grobów królewskich na Wawelu. Był członkiem Towarzystwa Naukowego Krakowskiego oraz Akademii Umiejętności. Zmarł 5 II 1887 r.; pochowany został na cmentarzu Rakowickim w Krakowie; L. Dębicki, *Teofil Żebrowski (szkic biograficzny)*, Kraków 1887; A. Matczuk, *Teofil Żebrowski (1800–1887) jako bibliograf*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1997, nr 42, z. 3–4, s. 119–138.

¹¹ Franciszek Piekosiński (1844–1906) – historyk mediewista, prawnik, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, członek Akademii Umiejętności w Krakowie. Brał udział w powstaniu styczniowym. W 1865 r. ukończył studia prawnicze, a w 1870 r. doktoryzował się na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Od 1891 r. wykładowca akademicki. Od 1891 do 1906 r. dyrektor Archiwum Krajowego Aktów Grodzkich i Ziemskich w Krakowie, a w 1896 r. jeden z założycieli Towarzystwa Miłośników Zabytków i Historii Miasta Krakowa. Prowadził badania z zakresu heraldyki, numizmatyki. Był edytorem i badaczem prawa staropolskiego. Pośród jego prac wymienić można m.in.: *O dynastycznym szlachty polskiej pochodzeniu* (1888), *Heraldyka polska wieków średnich* (1889). Był również wydawcą, m.in.: *Kodeksu dyplomatycznego Małopolski* (t. I–IV, Kraków 1876–1905). Zmarł 27 XI 1906 r. Pochowany został na cmentarzu Rakowickim w Krakowie; S. Grodziski, *Piekosiński Franciszek*, PSB, t. 26, Warszawa–Wrocław–Kraków 1981, s. 77–81.

¹² Stanisław Krzyżanowski (1865–1917) – historyk, archiwista. Studiował na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. W 1887 r. uzyskał doktorat prawa, a rok później z filozofii. W latach 1886–1887 był członkiem ekspedycji rzymskiej. Studiował także paleografię i nauki pomocnicze historii w Scuola Vaticana di Paleografia w Watykanie (Rzymie) oraz w Institut für Österreichische Wiedniu. W 1891 r. jako pierwszy na ziemiach polskich docent z zakresu nauk pomocniczych historii habilitował się na Uniwersytecie Jagiellońskim, na którym również prowadził wykłady z tychże nauk pomocniczych. Od 1897 r. był dyrektorem Archiwum Aktów Dawnych Miasta Krakowa. Był współzałożycielem i w latach 1905–1911 prezesem Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków Krakowa. Autor m.in.: *Poselstwo Kazimierza Wielkiego do Awinionu i pierwsze uniwersyteckie przywileje* (1900), *Prawa, przywileje i statuta miasta Krakowa (1507–1795)* (1909). Zmarł 17 I 1917 r. i został pochowany na cmentarzu Rakowickim w Krakowie; J. Mitkowski, *Krzyżanowski Stanisław*, PSB, t. 15, Wrocław–Warszawa–Kraków 1970, s. 619–621.

¹³ K. Follprecht, *op. cit.*, s. 61. Na temat historii archiwum zob. również: A. Kielbicka, *Archiwa krakowskie na tle polskiej nauki historycznej 1878–1951*, Kraków 1993; A. Kamiński, *Zarys dziejów Archiwum Państwowego w Krakowie (1792) 1878–1952*, [wstęp i oprac. J. Stoksik], Kraków 2012; K. Follprecht, K. Zięba, P. Ząbczyński, *Na drodze do współczesności. Archiwum Narodowe w Krakowie. Ludzie – Miejsca – Praca 1878–2021*, Kraków 2021.

¹⁴ J. Krochmal, *Archiwum historyczne miasta Przemyśla (1402–1944)*, „Rocznik Historyczno-Archiwalny” t. 24, 2013–2014 [2016], s. 98.

procesem ich porządkowania objął Mieczysław Błażowski¹⁵. Podjęte przez niego prace doprowadziły w 1877 r. do przygotowania pierwszego miejskiego inwentarza: *Katalogu Starożytnego Archiwum Królewskiego Miasta Przemyśla (Przemyśl 1874–1877)*¹⁶. Niestety po zakończeniu procesu porządkowania archiwum miejskiego Błażowskiemu nie zaproponowano przedłużenia pracy jako archiwariuszowi. Wynikało to zapewne z chęci zaoszczędzenia przez miasto wydatków. Przypuszczalnie stanowisko archiwariusza miejskiego formalnie pozostało nieobsadzone¹⁷, a pieczę nad archiwaliami powierzono Anatolowi Lewickiemu¹⁸. Po nim miejskim archiwariuszem został Leopold Hauser¹⁹. Po wyjeździe tego ostatniego do Sanoka w 1882 r. na stanowisku pozostał wakat. Dopiero wspomniany okólnik Wydziału Krajowego skłonił przemyskie władze do działania i, nie chcąc przekazywać archiwaliów do Lwowa, zdecydowano się powierzyć owo stanowisko Michałowi Kozłowskiemu²⁰, co wywołało jednak liczne spory wewnątrz Rady Miasta²¹. Po nim funkcję tę pełnili: Kazimierz Górski²² oraz

¹⁵ Mieczysław Błażowski (1853 – ok. 1918) – archiwista, historyk, wydawca źródeł. Studiował historię i prawo na Uniwersytecie Lwowskim. Pracował w lwowskiej Komisji Historycznej oraz w trakcie studiów w latach 1874–1877 opracował archiwalia miasta Przemyśla. Po opuszczeniu Przemyśla osiadł w Podhajcach, gdzie aktywnie włączył się w życie lokalnej społeczności. Był zastępcą członka Wydziałowej Rady Powiatowej w Podhajcach, a także miejscowym członkiem Galicyjskiego Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego oraz Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarczego we Lwowie. Korespondował z prasą lwowską; A. Łosowska, *Błażowski Mieczysław*, w: *Słownik biograficzny twórców oświaty i kultury XIX i XX wieku Polski Południowo-Wschodniej*, red. A. Meissner, K. Szmyd, Rzeszów 2011, s. 48–49.

¹⁶ Archiwum Państwowe w Przemyślu, Zespół 129, Akta miasta Przemyśla, sygnatura 2338, 2339.

¹⁷ Z. Konieczny, *Dzieje archiwum przemyskiego i jego zasobu (1874–1987)*, Przemyśl 1988, s. 24–25.

¹⁸ Anatol Lewicki (1841–1899) – historyk, mediewista, nauczyciel gimnazjalny. Studiował na Uniwersytecie Lwowskim, jako nauczyciel gimnazjalny pracował w gimnazjach w Przemyślu, Lwowie. Od 1883 r. profesor historii austriackiej na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Aktywnie działał w Komisji Historycznej Akademii Umiejętności w Krakowie. Był autorem prac z zakresu historii średniowiecznej. Na zlecenie Rady Szkolnej Krajowej opracował podręcznik historii Polski dla szkół średnich w Galicji; J. Mitkowski, *Lewicki Anatol*, PSB t. 17, Wrocław–Warszawa–Kraków 1972, s. 224–225.

¹⁹ Leopold Hauser (1844–1908) – prawnik, działacz społeczny. Ukończył studia na Uniwersytecie Lwowskim, brał udział w powstaniu styczniowym, za co został aresztowany przez władze austriackie. Po uwolnieniu ukończył studia i rozpoczął pracę w sądownictwie. Pracował w Przemyślu, Jaworowie, Dobromilu i Ustrzykach Dolnych; A. Białoń, *Hauser Leopold*, w: *Słownik biograficzny twórców...*, s. 145–146.

²⁰ Michał Kozłowski (1822–1897) – asesor, syndyk i radny miejski w Przemyślu. Ukończył studia prawnicze na uniwersytecie we Lwowie, tam również otrzymał stopień doktora. Od 1879 do 1881 r. był zastępcą burmistrza Przemyśla. W 1888 r. podjął się bezpłatnie pełnić funkcję miejskiego archiwisty; A. Łosowska, *Kozłowski Michał*, w: *Tekstowa kartoteka osobowa przemyslan*, red. A. Siciak, <https://www.pbp.webd.pl/tkopi/kozlowskimich.pdf> [dostęp: 28.12.2023].

²¹ Z. Konieczny, *Dzieje archiwum przemyskiego...*, s. 30–31.

²² Kazimierz Górski (1851–1910) – pedagog, historyk, nauczyciel gimnazjalny. Studiował na Uniwersytecie Lwowskim. Pracował w gimnazjach we Lwowie, Brodach, Stanisławowie oraz w Przemyślu. Był jednym ze współorganizatorów Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyślu; *ibidem*, s. 32.

Tadeusz Troskolański²³, który podjął działania zmierzające do profesjonalizacji przemyskiego archiwum miejskiego²⁴.

O wiele gorzej wyglądała sytuacja w innych miastach Galicji, zwłaszcza zaś w małych miasteczkach. Tutaj najczęściej o archiwalia nie dbano zupełnie. Przechowywane były w zawilgoconych pomieszczeniach, piętrzyły się po strychach urzędów miejskich lub w prywatnych domach urzędników. Zdarzały się przypadki niszczenia materiału aktowego, sprzedawania go jako makulatury, która następnie służyła do pakowania produktów żywnościowych w sklepach oraz karczmach. Archiwalia ulegały rozproszению oraz bezpowrotnemu zniszczeniu. Całości dopełniały częste pożary, które trawiły galicyjskie miasteczka. Nie inaczej wyglądała sytuacja w przypadku archiwów gmin wiejskich²⁵. Koniecznością stawało się uporządkowanie prowincjonalnych archiwów samorządowych. Wspominany okólnik władz rządowych był tego dobrym przykładem. Problemem pozostawało jednak jego egzekwowanie. Proces przekazywania archiwaliów do archiwów centralnych lub ich porządkowania i sporządzania inwentarzy przebiegał bardzo powoli i nie przynosił zakładanych początkowo rezultatów.

Władze Leska zdecydowały się na przygotowanie żadanego przez rzeczony okólnik inwentarza dość szybko, bo już w 1888 r. Zrobiły to jednak dopiero (podobnie jak 21 innych gmin miejskich) na skutek upomnienia Wydziału Krajowego z 27 VI 1888 r.²⁶ Tym samym rajcowie miejscy nie zdecydowali się na przekazanie archiwaliów w depozyt do archiwum krajowego i podjęli decyzję o pozostawieniu ich w kancelarii gminnej. Inwentarz został sporządzony 20 VII 1888 r. i podpisany przez naczelnika gminy Józefa Bielaka²⁷. Nie był zbyt obszerny i zawierał się na jednej stronie papierowej karty. Obejmował 14 pozycji. Spośród nich niewątpliwie największe znaczenie miały dokument lokacyjny miasta z 1477 r., wystawiony przez Jana, Piotra, Stanisława i Andrzeja Kmitów, a także przywilej jarmarczny Kazimierza Jagiellończyka z 1490 r.²⁸

²³ Tadeusz Troskolański (1866–1926) – historyk, pedagog, archiwariusz miejski. Studiował na Uniwersytecie Lwowskim oraz Uniwersytecie Wiedeńskim. Pracował jako praktykant w Zakładzie Narodowym im. Ossolińskich we Lwowie. Był nauczycielem gimnazjalnym we Lwowie, Samborze oraz Przemyślu. W latach 1911–1916 pełnił funkcję archiwariusza miejskiego w Przemyślu. Był członkiem Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyślu; E. Grin- Piszczek, *Troskolański Tadeusz Franciszek*, w: *Przemyski Słownik Biograficzny*, t. 2, red. L. Fac, T. Pudłocki, A. Siciak, Przemyśl 2011, s. 169–173.

²⁴ Z. Konieczny, *Zarys dziejów archiwum w Przemyślu (1874–1976)*, „Rocznik Historyczno-Archiwalny” t. 1, 1979, s. 6–8.

²⁵ A.S. Więch, *Próby uporządkowania archiwów miejskich...*, s. 58–60.

²⁶ Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie, fond 145, opis 1, sprawa 114.

²⁷ Józef Bielak (1834–1910) – burmistrz (wójt) Liska w latach 1876–1893 i 1894–1909.

²⁸ Oba dokumenty do II wojny światowej przechowywane były w leskim magistracie; A. Fastnacht, *Dzieje Leska do 1772 roku*, Rzeszów 1988, s. 316–317.

Jedną kwestią było zapewnienie archiwaliom właściwego przechowywania, czy to na miejscu, czy pod postacią depozytu w Krakowie lub Lwowie, drugą zaś zorientowanie się w faktycznym stanie oraz zawartości prowincjonalnych archiwów. Duże zasługi w tym ostatnim położyło Grono Konserwatorów Galicji Zachodniej, które dzięki inicjatywie Stanisława Krzyżanowskiego rozpoczęło szeroko zakrojony program inwentaryzacyjnych podróży archiwalnych, który swoim zasięgiem objął tereny Galicji Zachodniej oraz Galicji Środkowej²⁹. W latach 1894–1911 odbyło się 11 takich objazdów³⁰. Uczestniczący w nich badacze, odwiedzając dane miejscowości, starali się w nich dotrzeć do wszystkich instytucji, które mogły posiadać archiwalia. W sierpniu 1896 r. odbyła się czwarta podróż inwentaryzacyjna. Początkowo odbyć miał ją konserwator generalny Bolesław Ulanowski³¹. Jednakże nawał obowiązków nie pozwolił mu na to, dlatego w jego zastępstwie przeprowadzili ją Stanisław Krzyżanowski oraz Stanisław Estreicher³². Objęła ona swoim zasięgiem Przemyśl oraz nieodległe od niego Jarosław, Lesko, Dobromil, Brzozów i Niżankowice³³. W podróży tej możemy wyróżnić dwa etapy. Pierwszy obejmował Przemyśl, w którym dokonano przeglądu archiwaliów i zbiorów bibliotecznych zgromadzonych w rozlicznych instytucjach. Były to: archiwum miejskie, archiwum rządowe, archiwum przy c.k. urzędzie obwodowym, registratura c.k. Dyrekcji Skarbu w Przemyślu, registratura c.k. starostwa, biblioteka i archiwum kapituły obrządku łacińskiego, biblioteka seminarium obrządku łacińskiego, biblioteka i archiwum grekokatolickiej kapituły przemyskiej, archiwum konsystorskie

²⁹ A.S. Więch, *Podróże badawcze archiwistów Grona Konserwatorów Galicji Zachodniej na przełomie XIX i XX wieku*, „Galicja. Studia i materiały” 2020, nr 6, s. 203–217.

³⁰ *Ibidem*, s. 212–213.

³¹ Bolesław Ulanowski (1860–1919) – prawnik, historyk prawa. Odbił studia na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. W 1881 r. otrzymał doktorat z filozofii, a w 1886 r. doktorat z prawa. Jako aplikant w krakowskim archiwum skupił się na opracowaniu ksiąg ziemskich i grodzkich dawnego województwa krakowskiego. W 1883 r. uczęszczał do paryskiej École nationale des Chartes oraz na wykłady z zakresu prawa na uniwersytecie paryskim. Po powrocie do kraju w 1886 r. uzyskał habilitację, a w 1888 r. rozpoczął prowadzenie wykładów z zakresu prawa na Uniwersytecie Jagiellońskim. W latach 1903–1919 był sekretarzem generalnym Akademii Umiejętności w Krakowie. Zmarł 27 IX 1919 r. i spoczął na cmentarzu Rakowickim w Krakowie; W. Uruszczak, *Bolesław Ulanowski (1860–1919)*, w: *Ludzie, którzy umiłowali Kraków. Założyciele Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków Krakowa*, red. W. Bieńkowski, Kraków 1997, s. 199–207.

³² Stanisław Estreicher (1869–1939) – historyk prawa, bibliograf, wykładowca oraz w latach 1919–1921 rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Studiował historię prawa i historię literatury na Uniwersytecie Jagiellońskim, następnie na Uniwersytecie Wiedeńskim oraz Uniwersytecie Berlińskim. W 1892 r. uzyskał doktorat, a w 1895 r. habilitację. Członek Polskiej Akademii Umiejętności. Kontynuował (rozpoczęte przez ojca – Karola Estreichera) prace nad „Bibliografią Polską” – w latach 1908–1939 opracował tomy XXIII–XXXIII. Aresztowany 6 XI 1939 r. podczas tzw. Sonderaktion Krakau. Był więziony w Krakowie, Wrocławiu i obozie koncentracyjnym Sachsenhausen. Zmarł 28 XII 1939 r. Pochowany został na cmentarzu Rakowickim w Krakowie; S. Waltoś, *Stanisław Estreicher (1868–1939)*, w: *Złota Księga Wdziaku Prawa i Administracji*, red. J. Stelmach, W. Uruszczak, Kraków 2000, s. 261–274.

³³ A.S. Więch, *Podróże badawcze archiwistów...*, s. 207.

obrządku grekokatolickiego, biblioteka franciszkanów, klasztor Reformatów oraz kancelaria żydowskiej gminy wyznaniowej³⁴. Drugi etap konserwatorzy odbywali już osobno. Stanisław Krzyżanowski udał się do Jarosławia i Niżankowic³⁵, a Stanisław Estreicher odwiedził Lesko, Dobromil oraz Brzozów³⁶. Z podróży tej obaj archiwisci zaprezentowali dokładne sprawozdania, powstałe na podstawie sporządzanych w ich trakcie notatek. Zawierają one informacje dotyczące nie tylko ciekawszych materiałów archiwalnych przechowywanych w danych miejscowościach, ale również niejednokrotnie poruszają kwestie związane z przechowywaniem oraz zabezpieczeniem zgromadzonych archiwaliów. Tak również jest w przypadku sporządzonej przez Estreichera notatki z pobytu w Lesku. Zapisana została na sześciu niewielkich kartach białego papieru³⁷. Z dzisiejszej perspektywy badawczej zawiera ona interesujące informacje, które posłużyć mogą za potwierdzenie, ale i uzupełnienie powstałego w 1888 r. inwentarza archiwaliów przechowywanych przez władze miejskie, a przesłanego, w odpowiedzi na wzmiankowane już zarządzenie Wydziału Krajowego, do lwowskiego archiwum³⁸.

Lesko końca XIX stulecia stanowiło przykład typowego galicyjskiego miasteczka czasów autonomicznych³⁹ sięgających swymi korzeniami wieku XV⁴⁰. Pierwotna nazwa osady Lisko funkcjonowała do końca wieku XIX i z inicjatywy rodziny Krasickich zastąpiona została obecną formą Lesko. Przybywający z zamiarem zapoznania się ze stanem zachowanych archiwaliów Estreicher odwiedził w celu ich przejrzenia starostwo powiatowe, kościół parafialny, należący do rodziny Krasickich zamek oraz siedzibę władz miejskich. W przypadku tych ostatnich posiadane przez nie archiwalia miejskie, zgodnie z wytycznymi zawartymi w okólniku Wydziału Krajowego, przechowywane były w zamkniętej skrzyni w kancelarii gminnej. Dużo do życzenia pozostawiał jednak stan ich uporządkowania. Można przypuszczać, że warunki przechowywania archiwaliów jeszcze się poprawiły w momencie oddania do użytkowania w 1896 r. budynku ratusza miejskiego. Żadnych materiałów archiwalnych nie posiadało starostwo, zaś w przypadku parafii

³⁴ AN Kraków, zesp. 560, *Grono Konserwatorów Galicji Zachodniej*, sygn. 39, *Inwentarze archiwalne, sprawozdania z podróży konserwatorów archiwaliów*.

³⁵ Na temat archiwaliów Niżankowic zob. E. Grin-Piszczyk, *Dokumenty pergaminowe miasteczka Niżankowice w zasobie Archiwum Państwowego w Przemyślu*, „Krakowskie Pismo Kresowe” R. 12, 2020, s. 9–23.

³⁶ AN Kraków, zesp. 560, *Grono Konserwatorów Galicji Zachodniej*, sygn. 9, *Protokoły posiedzeń Grona Konserwatorów*.

³⁷ AN Kraków, zesp. 560, *Grono Konserwatorów Galicji Zachodniej*, sygn. 39, *Inwentarze archiwalne, sprawozdania z podróży konserwatorów archiwaliów*.

³⁸ Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie, fond 84, *Magistrat Miasta Leska*, opis 12;

³⁹ Na temat Leska w XIX w. zob. J. Budziak, *Dzieje Leska (1772–1918)*, Lesko 1995.

⁴⁰ J.M. Łuczyński, *Z dziejów Leska w XV–XVIII wieku*, „Rocznik Narodowo-Dydaktyczny. Prace Historyczne” t. 35, 1970, nr 5, s. 77–88.

odnaleźć można było księgi metrykalne oraz księgi działających w parafii bractw. Inaczej wyglądała kwestia archiwum i biblioteki na zamku Krasickich, z których zawartością Estreicher nie mógł się w sposób bardziej dokładny zapoznać. Pobieżny ogląd wykazał fatalny stan znajdujących się tam archiwaliów, które niewłaściwie przechowywane narażone były na działanie wielu czynników (jak chociażby wilgoć) wpływających na stan ich zachowania. Warto tutaj nadmienić, że w momencie objęcia Leska w posiadanie przez Krasickich powstało nowe archiwum rodzinne⁴¹. W zbiorach leskich gromadzono archiwalia związane z tutejszą gałęzią rodziny oraz m.in. materiały dotyczące spokrewnionych z nią rodów⁴².

Ciekawą informacją, zawartą w owej sprawozdawczej notatce, jest wiadomość o istnieniu w zbiorach zamkowego archiwum, nieznanego obecnie, przywileju jarmarcznego dla Limanowej, wydanego w 1509 r. przez Zygmunta I Starego. Istnienie owego przywileju nie znajduje potwierdzenia w zachowanym nam współcześnie materiale źródłowym. Najprawdopodobniej nie przetrwał on do naszych czasów, na co wskazywałby opisany przez Estreichera stan jego zachowania. Zajmujący się Limanową badacze zwracają uwagę, że w jej dokumencie lokacyjnym (wydanym przez Zygmunta II Augusta w 1565 r.) znajduje się informacja o zezwoleniu na odbywanie jarmarków w dniach św. Marii Magdaleny (22 lipca) oraz św. Mikołaja (6 grudnia), oraz na targ tygodniowy w soboty. Nie ma jednak mowy o jarmarku w dniu patrona parafii św. Walentego lub św. Wawrzyńca. Może to być potwierdzeniem istnienia wcześniejszych przywilejów handlowych dla Limanowej⁴³, które powtórzono w akcie lokacyjnym miasta. Zawarta w notatce Stanisława Estreichera wzmianka o oglądaniu takowego przywileju stanowić może zatem dowód na słuszność stawianej przez badaczy tezy.

W zaprezentowanym poniżej inwentarzu z 1888 r. oraz notatce Stanisława Estreichera zachowano pisownię oryginału, dokonując jedynie niewielkich korekt w zakresie interpunkcji oraz dodając w nawiasach kwadratowych rozwinięcia zastosowanych skrótów⁴⁴. Notatka przechowywana jest w ramach zespołu Grona Konserwatorów Galicji Zachodniej w Archiwum Narodowym w Krakowie⁴⁵, zaś wzmiankowany Inwentarz w Centralnym Państwowym

⁴¹ Główne archiwum rodu pozostało początkowo na zamku w Dubiecku, z czasem dopiero przeniesione zostało leskiego zamku.

⁴² M. Proksa, *Archiwum zamku leskiego Krasickich*, „Miscellanea Historico-Archivistica” 1998, t. 9, s. 92.

⁴³ Zob. J. Rajman, *Pierwszy wiek miasta Limanowej*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny Wyższej Szkoły Pedagogicznej. Prace Historyczne” t. 18, 1997, z. 181, s. 19–42.

⁴⁴ Zob. I. Ilnatowicz, *Projekt instrukcji wydawniczej dla źródeł historycznych XIX i początku XX w.*, „Studia Źródłoznawcze” 1962, t. 7, s. 99–124; *Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku*, red. K. Lepszy, Wrocław 1953.

⁴⁵ AN Kraków, zesp. 560, *Grono Konserwatorów Galicji Zachodniej*, sygn. 9, *Protokoły posiedzeń Grona Konserwatorów*.

Archiwum Historycznym Ukrainy we Lwowie⁴⁶. Warto przyjrzeć się przesłanemu do Lwowa inwentarzowi oraz skonfrontować go z przechowywanymi w kancelarii gminnej archiwaliami wymienionymi przez Estreichera. Widać pomiędzy nimi istotne różnice, co wskazywać może z jednej strony na brak dokładności inwentaryzującego archiwisty, z drugiej strony nie znając dokładnych okoliczności i przebiegu wizytacji archiwum miejskiego, możemy również domniemywać na temat wybiórczego zaprezentowania archiwaliów Estreicherowi przez pełniącego nad nimi pieczę urzędnika. Zarówno notatka, jak i inwentarz mogą stanowić również ciekawy punkt odniesienia do refleksji nad współczesnym stanem zachowania materiałów archiwalnych do dziejów Leska i okolic, a poprzez to i całej prowincji galicyjskiej.

Inwentarz aktów i dokumentów własność gminy miasta Lisko stanowiących (1888 rok)

1. Akt z roku 1477. Fundacya miasta pod imieniem Lisko – obok dóbr Lisko, a pół mili od zamku Sobień⁴⁷ wraz z przywilejami.
2. Akt z czasów Kazimierza⁴⁸ r[ok] 1490.
3. Księga prawa magdeburgskiego z roku 1559.
4. Akt z czasów Zygmunta III⁴⁹ z r[oku] 1589 udzielający miastu Lisku wolność handlową.
5. Akt z roku 1573. Podział posiadłości pomiędzy dwóch synów Kmity z Wiśnicza – dziedzica na Sobienie oto: Piotra Starszego i Stanisława młodszego.
6. Akt z czasów Zygmunta z roku 1589 udzielający miastu Lisku zezwolenie na zaprowadzenie cechowe.
7. Odpis aktu z roku 1580 podpisem Poletyty zaopatrzony, oznajmiający, że połowa miasta przechodzi sukcesywnie na własność potomków Jana Barzego, Wojewodzica Krakowskiego⁵⁰.
8. Akt z 1646 roku oznajmiający, że pola od Hoczewic i Łączek do M[iasta] Liska należą.

⁴⁶ Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie, fond 84, *Magistrat Miasta Leska*, opis 12.

⁴⁷ Zamek Sobień – położony nad ujściem potoku Adyszów do Sanu, pochodzący z przełomu XIII i XIV w. Siedziba rodu Kmitów.

⁴⁸ Kazimierz Jagiellończyk (1427–1492), król Polski od 1447 r., wielki książę litewski od 1440 r., z dynastii Jagiellonów.

⁴⁹ Zygmunt III Waza (1566–1632) – król Polski, wielki książę litewski od 1587 r., król Szwecji w latach 1592–1599, z dynastii Wazów.

⁵⁰ Jan Barzi (ur. w 1550 r.) był synem Stanisława Barzkiego (1529–1571), marszałka wielkiego koronnego w latach 1568–1571 oraz wojewody krakowskiego w latach 1570–1571. Zmarł bezpotomnie.

9. Akt z czasów Jana Kazimierza⁵¹ z r[oku] 1653 podpisany przez Jana Kazimierza dający uwolnienie miasta od ciężarów.
10. Akt z czasów Władysława r[ok] 1678 nadający wolność handlową.
11. Rok 1739 osobiste postanowienie wójta miasta Andrzeja Golachowskiego.
12. Akt z czasów Augusta⁵² 1744 nadający prawo jarmarku miastu.
13. Rezolucya z r[oku] 1816 wydana przez ck. Urząd fiskalny w Tarnowie nadająca prawo własności lasowe Czulni i Kostr[z]ynia.
14. Rezolucya z r[oku] 1819 którą utrzymano miastowe posiadanie pastwiska „[nieczytelne] Zagroda”.

W Lisku dnia 20 lipca 1888

Naczelnik gminy Józef Bielak

[Podpis i pieczęć Zwierzchności Gminnej Liska]

Notatka Stanisława Estreichera z 1896 r.

Lisko, miasteczko powiatowe⁵³, należące do Kmitów, Stadnickich, Ossolińskich i Krasickich⁵⁴, posiada piękny kościół farny⁵⁵ i stare zamczysko, interesujący pomnik architektoniczny, pamiątkę świetności rodów niegdyś w Lisku rezydujących⁵⁶. Ani w archiwum Sądu pow[iatowego] w starostwie⁵⁷, od których zacząłem poszukiwania, nie udało mi się odnaleźć żadnego zabytku archiwalnego. W kościele parafialnym są złożone księgi metryk[alne], poczynające się z r[oku] 1622, Księgi rachunków kościelnych od w[ieku] 18go i Księgi wpisów do bractwa różańcowego również od w. 18. Zawierające ogromną ilość charakterystycznych nazwisk i przezwisk chłopskich i mieszczańskich.

⁵¹ Jan II Kazimierz (1609–1672) – król Polski, wielki książę litewski w latach 1648–1668, z dynastii Wazów.

⁵² August III (1696–1763), król polski z saskiej dynastii Wettinów w latach 1733–1763.

⁵³ Powiat liski, jako jednostka podziału administracyjnego, istniał w latach 1867–1918. Na jego terenie funkcjonowały cztery sądy powiatowe: w Lisku, Ustrzykach Dolnych, Baligrodzie i Lutowiskach.

⁵⁴ Lesko do końca lat 70. XVI w. należało do rodu Kmitów, po których przeszło w ręce Stadnickich. W 1731 r. Teresa ze Stadnickich (1717–1776) wyszła za mąż za Józefa Ossolińskiego (1707–1780), który roztoczył pieczę nad miasteczkiem. W 1769 r. ich córka Mariana Ossolińska (1731–1802) poślubiła Józefa Jana Mniszcha (1742–1797), który tym samym stał się właścicielem Liska. W 1799 r. Julia Teresa Wandalin-Mniszech (1777–1845) wyszła za mąż za Franciszka Ksawerego Krasickiego (1774–1844). W rękach Krasickich dobra leskie pozostały do 1939 r.

⁵⁵ Kościół pw. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny (wezwanie od XVII w., wcześniej pw. św. Mikołaja) ufundowany został w 1539 r. przez ród Kmitów.

⁵⁶ Tzw. zamek Kmitów w Lesku – wybudowany został w XV w., w miejscu wcześniej istniejącego dworu obronnego. Pierwsze wzmianki źródłowe o nim pochodzą z 1533 i 1545 r., a za jego twórcę uznaje się Piotra Kmitę (1477–1533). Kilkukrotnie przebudowywany, m.in. w II poł. lat 30. XIX stulecia, kiedy to nadano mu kształt rezydencji magnackiej.

⁵⁷ Starostwo w Lesku utworzone zostało w 1868 r.

Bardzo interesującym mogłoby być bliższe pod względem bibliotecznym i archiwalnym starego zamku, obecnie będącym własnością hr[abiny] Krasickiej⁵⁸. Zamek liski był centralnym punktem ogromnych dóbr, a archiwum jego zawiera prawdopodobnie wiele cennego materiału, zwłaszcza do historii zarządu dóbr [przekreślenie w oryginale] poznania historii ekonomicznej [przekreślenie w oryginale] zarządu tych wielkich dóbr i ekonomicznych stosunków ludności w nich osiadłej. Niestety z archiwum [przekreślenie w oryginale] nie było możliwym zbadać bliżej zawartości archiwum. Jak się zresztą z pobieżnego rzutu oka zdaje, znajduje się ono w wielkim nieporządku, widziałem nawet pergaminowe dyplomy (np. nadanie przywileju jarmarcznego miasteczku Limanowa przez Zygmunta I⁵⁹ w r[oku] 1509) leżące na wilgotnej posadce i na pół zbutwiałe. Biblioteka liczy około 1000 dzieł, przeważnie dzieł nowszych.

Archiwum miasteczka składa się z kilku dyplomów pergaminowych i z konsulatów aktów papierowych, przechowywanych niezbyt starannie w skrzyni dobrze zamkniętej w kancelarii naczelnika gminy. Brak niestety ksiąg sądowych, które zaginęły bez śladu.

Najstarszy dyplom pochodzi z r[oku] 1477 in die exalacionis Sanctae Crucis, jest to przywilej⁶⁰ wydany przez Kazimierza Jagiellończyka⁶¹. Drugim dyplomem z 15 wieku jest przywilej tegoż monarchy ustanawiający w Lisku dwa „fora annualia” actum et datum Pyotrkowie in conventionem generali 1490⁶². Następne pochodzą z wieku XVI, mianowicie: 1) Nadanie prawa jarmarcznego przez Zygmunta I z r[oku] 1537 2) Zygmunt August⁶³ 1546 [nieczytelne] wydaje ordynację cechową dla Liska⁶⁴ 3) Tenże 1550 nadaje Lisku wolności handlowe. Wreszcie istnieją [nieczytelne] Jegoż [przekreślenie w oryginale] przywilejów dawniejszych z lat 1598 (Zygmunt III), 1633 (Władysław IV)⁶⁵, 1653 (Jan Kazimierz) etc. Ponadto znaczną część przywilejów miano przy drukowaniu dawnych [nieczytelne] praw miejskich odesłać swego czasu do Wiednia, skąd ich już nie zwrócono.

⁵⁸ Maria Aniela Krasicka (1816–1903) pochodziła z rodu Brzostowskich, herbu Strzemię. W 1836 r. wyszła za mąż za Edmunda Krasickiego (1808–1894). Prowadziła działalność charytatywną, za którą została odznaczona papieskim medalem Pro Ecclesia et Pontifice.

⁵⁹ Zygmunt I Stary (1467–1548) – król Polski od 1507 r., wielki książę litewski od 1506 r., z dynastii Jagiellonów.

⁶⁰ Chodzi najprawdopodobniej o dokument z 14 IX 1477 r. lokujący miasto na prawie magdeburskim przez Jana, Piotra, Stanisława i Andrzeja Kmitów. Jego treść prezentuje w swojej pracy Adam Fastnacht; A. Fastnacht, *op. cit.*, s. 317–319. Wymienia go również inwentarz archiwaliów Leska z 1888 r.

⁶¹ Kazimierz Jagiellończyk (1427–1492) – król Polski od 1447 r., wielki książę litewski od 1440 r., z dynastii Jagiellonów.

⁶² Jego treść zob. A. Fastnacht, *op. cit.*, s. 319–320.

⁶³ Zygmunt II August (1520–1572) – król Polski od 1530 (1548) r., wielki książę litewski (od 1529 r.), ostatni władca z dynastii Jagiellonów.

⁶⁴ Jego treść zob. A. Fastnacht, *op. cit.*, s. 320–323.

⁶⁵ Władysław IV Waza (1595–1648) – król Polski, wielki książę litewski od 1632 r., z dynastii Wazów w latach 1595–1600 król Szwecji, od 1610 do 1613 r. car Rosji.

Pomiędzy aktami papierowymi, których jest około 150 sztuk z w[ieku] XVI-XIX, znajdują się uchwały miejskiej (np. z r[oku] 1739), ekstrakta z aktów grodzkich, umowy, rozporządzenia władz austriackich etc. Najbardziej interesującym jest statut miejski z r[oku] 1612, potwierdzony przez Stan[isława] Stadnickiego, do którego miasto wówczas należało. Jest to zbiór 51 artykułów, regulujących po kolei kwestie porządku miejskiego, propinacyi, obrony miasta, przyjmowania obywatelstwa, moralności, czarownic, targów, rzemiosł, żydów, miar i wag, urzędów miejskich, targów etc.⁶⁶

Oto niektóre postanowienia mogące dać próbkę szczegółowych i policyjnym duchem nasiąkniętych przepisów ordynacyi:

Art[ykuł] II. Każdy mieszczanin Liski tak Polak, jako też Rusin na każdą niedzielę i święta uroczyste powinien być w kościele u fary przez zapełną Mszę Wielką i kazanie, czego cechmistrze mają pilnie doglądać. Który by był nieposłuszny, ma położyć winy do urzędu groszy sześć, które to pieniądze mają być obrócone na воск do kościoła.

Art[ykuł] IV. Szynek albo szynkarka nie będzie wolen piwa, wina, miodu, sprzedawać godzinę w noc i gościa ma w tem upomnieć...

Art[ykuł] XXXI. Przekupnie, mieszczanie, komornicy i inni obywatele pod winą i utratą kupna nie mają po ulicach wykupować żadnych potrzeb i żywności, a zwłaszcza żydowie którzy następując u wrót po ulicach, którzy gęsi, kury i inne dobra wykupują, stąd w cenę wszelaka rzecz idzie.

Art[ykuł] XXXXII. Urząd według prawa opisanego magdeburskiego, aby sądzili, na swój rozum się nie sądząc, miłosierdzia sobie nie przypisując, gdyż prawo miłosierniejsze niż kto wymyślić może⁶⁷.

Bibliografia

Źródła archiwalne:

Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie
Fond 84, opis 12.
Fond 145, opis 1.

Archiwum Narodowe w Krakowie
Zespół 560, sygn. 9, 39.

Archiwum Państwowe w Przemyśle
Zespół 129, sygn. 2338, 2339.

⁶⁶ Dokument ten (aczkolwiek bez podania dokładnej daty: 1612 r.) przytacza A. Fastnacht, *op. cit.*, s. 323–330.

⁶⁷ Adam Fastnacht podaje, że jest to artykuł XXXXIII, a nie XXXII; *ibidem*, s. 328–329.

Źródła drukowane:

Pamiętnik pierwszego zjazdu historycznego Polskiego imienia Jana Długosza odbytego w Krakowie w czterechsetną rocznicę jego śmierci, Kraków 1881.

Wiadomości statystyczne o stosunkach krajowych, red. T. Pilat, t. 34, z. 2: *Ludność miejska Galicji i jej skład wyznaniowy (1881–1910)*, oprac. I. Weinfeld, Lwów 1912.

Zbiór ustaw i rozporządzeń administracyjnych w Królestwie Galicji i Lodomerji z Wielkiem Księstwem Krakowskiem obowiązujących i wyciągiem orzeczeń c. k. Trybunału administracyjnego, t. 6, Lwów 1889.

Opracowania:

A. Białoń, *Hauser Leopold*, w: *Słownik biograficzny twórców oświaty i kultury XIX i XX wieku Polski Południowo-Wschodniej*, red. A. Meissner, K. Szmyd, Rzeszów 2011.

W. Bienkowski, *Aleksander Czołowski – miłośnik Lwowa i historyk regionalny*, w: *Celem nauki jest człowiek... Studia z historii społecznej i gospodarczej ofiarowane Helenie Madurowicz-Urbańskiej*, red. P. Franaszek, Kraków 2000.

W. Bienkowski, *Semkowicz Aleksander*, PSB, t. 36, Warszawa–Kraków 1995–1996.

J. Budziak, *Dzieje Leska (1772–1918)*, Lesko 1995.

S. Ciara, *Archiwa a uniwersytety w Krakowie i Lwowie w latach 1877/78–1918*, Warszawa 2002.

L. Dębicki, *Teofil Zebrawski (szkic biograficzny)*, Kraków 1887.

W. Dolinowski, *Gromadzenie zbiorów archiwum bernardyńskiego we Lwowie w latach 1784–1933*, „Archeion” 2014, t. 115.

S. Estreicher, *Bobrzyński Michał*, PSB, t. 2, Kraków 1936.

A. Fastnacht, *Dzieje Leska do 1772 roku*, Rzeszów 1988.

K. Follprecht, „Nie dać ginąć szczątkom dawnych piśmienniczych pamiątek”. Dyrektorzy Archiwum Państwowego w Krakowie XIX–XXI w., Kraków 2008.

K. Follprecht, K. Zięba, P. Ząbczyński, *Na drodze do współczesności. Archiwum Narodowe w Krakowie. Ludzie – Miejsca – Praca 1878–2021*, Kraków 2021.

E. Grin-Piszczyk, *Dokumenty pergaminowe miasteczka Niżankowice w zasobie Archiwum Państwowego w Przemyśle*, „Krakowskie Pismo Kresowe” R. 12, 2020.

E. Grin-Piszczyk, *Troskołański Tadeusz Franciszek, Przemyślski Słownik Biograficzny*, t. 2, red. L. Fac, T. Puđłocki, A. Siciak, Przemyśl 2011.

S. Grodziski, *Piekosiński Franciszek*, PSB, t. 26, Warszawa–Wrocław–Kraków 1981.

I. Ihnatowicz, *Projekt instrukcji wydawniczej dla źródeł historycznych XIX i początku XX w.*, „Studia Źródłoznawcze” 1962, t. 7.

Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku, red. K. Lepszy, Wrocław 1953.

A. Kamiński, *Zarys dziejów Archiwum Państwowego w Krakowie (1792) 1878–1952*, [wstęp i oprac. J. Stoksik], Kraków 2012.

A. Kielbicka, *Archiwa krakowskie na tle polskiej nauki historycznej 1878–1951*, Kraków 1993.

Z. Konieczny, *Zarys dziejów archiwum w Przemyśle (1874–1976)*, „Rocznik Historyczno-Archiwalny” t. 1, 1979.

Z. Konieczny, *Dzieje archiwum przemyskiego i jego zasobu (1874–1987)*, Przemyśl 1988.

J. Krochmal, *Archiwum historyczne miasta Przemyśla (1402–1944)*, „Rocznik Historyczno-Archiwalny” t. 34, 2013–2014 [2016].

K. Lewicki, *Hirschberg Aleksander*, PSB, t. 9, Wrocław–Warszawa–Kraków 1960–1961.

A. Łosowska, *Błazowski Mieczysław*, w: *Słownik biograficzny twórców oświaty i kultury XIX i XX wieku Polski Południowo-Wschodniej*, red. A. Meissner, K. Szmyd, Rzeszów 2011.

- A. Łosowska, Kozłowski Michał, w: *Tekstowa kartoteka osobowa przemyslan*, red. A. Siciak, <https://www.pbp.webd.pl/tkop1/kozlowskimich.pdf>.
- J.M. Łuczyński, *Z dziejów Leska w XV–XVIII wieku*, „Rocznik Narodowo-Dydaktyczny. Prace Historyczne” t. 35, 1970, nr 5.
- A. Matczuk, Teofil Żebrawski (1800–1887) jako bibliograf, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1997, nr 42, z. 3–4.
- J. Mitkowski, Krzyżanowski Stanisław, PSB, t. 15, Wrocław–Warszawa–Kraków 1970.
- J. Mitkowski, Lewicki Anatol, PSB, t. 17, Wrocław–Warszawa–Kraków 1972.
- M. Proksa, *Archiwum zamku leskiego Krasickich*, „Miscellanea Historico-Archivistica” 1998, t. 9.
- J. Rajman, *Pierwszy wiek miasta Limanowej*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny Wyższej Szkoły Pedagogicznej. Prace Historyczne” t. 18, 1997, z. 181.
- A. Tomczak, *Zarys dziejów archiwów polskich*, Toruń 1982.
- W. Uruszczak, Bolesław Ulanowski (1860–1919), w: *Ludzie, którzy umiłowali Kraków. Założyciele Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków Krakowa*, red. W. Bieńkowski, Kraków 1997.
- S. Waltoś, Stanisław Estreicher (1868–1939), w: *Złota Księga Wydziału Prawa i Administracji*, red. J. Stelmach, W. Uruszczak, Kraków 2000.
- A.S. Więch, *Podróże badawcze archiwistów Grona Konserwatorów Galicji Zachodniej na przełomie XIX i XX wieku*, „Galicja. Studia i materiały” 2020, nr 6.
- A.S. Więch, *Próby uporządkowania archiwów miejskich na prowincji galicyjskiej w 2. poł. XIX w. Wstęp do problematyki*, „Krakowskie Pismo Kresowe” 2019, nr 11.

Karta pocztowa z pocz. XX w. (ze zbiorów Podkarpackiej Biblioteki Cyfrowej).

Stanisław Estreicher w 1896 r.
(ze zbiorów Muzeum Krakowa, wikipedia.pl).